

ŠPIČKOVÝ APLIKOVANÝ VÝZKUM VE FIRMÁCH JE ALFOU A OMEGOU PŘEMĚNY ČESKÉ EKONOMIKY

Hospodářská komora České republiky vydala v srpnu analýzu konkurenceschopnosti ekonomiky, podle jejíchž závěrů Česko vyčerpalo faktory růstu a stagnuje. Cestou z pasti středních příjmů je pak pouze změna strategie firem, která povede k produkci výrobků s vyšší přidanou hodnotou. „Tato transformace ale vyžaduje, aby se firmy přestaly bát a vystoupily ze zajetých subdodavatelských kolejí. Musejí začít mnohem více investovat do výzkumu a vývoje a stát by jim v tom měl jednoznačně pomoci,” říká Michal Pazour, vedoucí Oddělení strategických studií Technologického centra Praha.

Technologické centrum (TC) Praha kromě jiného vytváří analýzy a podklady pro politiku výzkumu a výstupy předává vládě. Jaký je tedy podle vás současný stav vědy a výzkumu v Česku?

Já bohužel musím naprosto souhlasit se závěry Hospodářské komory, Česko opravdu vyčerpalo potenciál přímých zahraničních investic, které

byly v podstatě až do nedávna postaveny na levné, ale přitom kvalifikované pracovní síle.

V současné době se stále nacházíme na úrovni subdodavatelů zpravidla německých či holandských firem, a proto jsme v závislé pozici. A i když už zde firmy do výzkumu a vývoje investují, zpravidla jde o ty největší a většinou zahraniční podniky. Prak-

ticky vzato více než 60 % veškerých podnikových investic do aplikovaného výzkumu probíhá ve firmách pod zahraniční kontrolou a jen třetina investic do výzkumu a vývoje pochází z domácích podniků. Je tedy naprosto nezbytné otočit kormidlo směrem ke znalostní ekonomice, podpořit výzkum v segmentu malých a středních domácích firem a dostat

tak tyto firmy na vyšší úroveň produkčního řetězce.

Proč české firmy do vědy a výzkumu investují tak málo?

Je to v podstatě začarovaný kruh. Firmy nemají ani potřebu výrazněji investovat, protože se nacházejí v závislé pozici v produkčním řetězci. Dílčí inovace sice dělají, ale těmi opět jen reagují na přání zadavatelů, kteří chtějí dodávky rychleji, v čím dál vyšší kvalitě, a zároveň neustále tlačí na cenu. Takže tuzemské firmy sice inovují, ale nemají svůj solidní výzkum, skrze něj by vyvíjely vlastní produkty, s nimiž by mohly jít na trh.

Do jisté míry to souvisí i s nízkými ambicemi, firmy nemají potřebu se prosazovat na globálních trzích. A to potvrzuje i šetření inovačních kapacit TA ČR, v jehož rámci probíhaly rozhovory s řediteli mnoha českých firem

Pokračování na str. 13

ČR z NPO půjčí o 117,6 miliardy Kč méně, než plánovala

Vláda schválila půjčku z Národního plánu obnovy (NPO) ve výši zhruba 19,4 miliardy Kč, tedy nikoliv původně plánovaných 137 miliard. O zhruba 100 miliard přijde především Ministerstvo dopravy. Finance na své plány tak bude muset hledat jinde. Omezení financí však, žel, hrozí také oblastí VVI.

„V rámci konzultací s Evropskou komisí byla přijata úprava půjčky z původních zhruba 137 miliard na 19,4 miliardy Kč,” uvádí oficiální tisková zpráva zveřejněná minulý

týden na webu Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO ČR).

Vyřazeny byly projekty pod Ministerstvem dopravy, kde chtěla původně Česká republika čerpat z půjč ky

až 100 miliard Kč. Snížena byla také grantová alokace u podpory fotovoltaických elektráren o miliardu korun.

Ministerstvo životního prostředí snížilo alokaci v půjčce na 0 Kč, získá však 20 miliard Kč na Novou zelenou úsporám půjčky z emisních povolenek v letech 2024 a 2025. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pak bude reformu školství financovat ze státního rozpočtu. A konečně Ministerstvo práce a sociálních věcí odstoupilo od podpory sociální infrastruktury ve výši 5 miliard Kč. Ministerstvo

pro místní rozvoj přesunulo reformu dostupného bydlení mimo kapitulu REPowerEU a od půjčky 3,3 miliardy Kč odstoupilo i Ministerstvo zdravotnictví.

Původní částku neobdrží ani MPO ČR. To snížilo alokaci pro podporu IPCEI (Important Projects of Common European Interest – tedy „důležitých projektech společného evropského zájmu“) o 400 milionů Kč a zrušilo rozšíření komponenty 4.2 finanční nástroje.

Pokračování na str. 2

Téma čísla:

Věda, výzkum, inovace

Čtete na str. 13–17

ISSN 0040-1064

9 770040 106000

1 2

Špičkový aplikovaný výzkum ve firmách je alfou a omegou přeměny české ekonomiky

Dokončení ze str. 1

Výsledkem bylo zjištění, že opravdu jen poměrně malé procento z nich má globální ambice. Většině z nich stačí lokální trhy, na nichž se etablovaly v minulosti.

■ Zmínil jste, že většina výzkumu a vývoje probíhá ve firmách se zahraničním kapitálem. Mají jejich talenty svobodu v tvorbě?

Rozhodovací pravomoci managementu v těchto firmách nejsou příliš velké, respektive jsou dostatečné pro spolehlivé fungování firmy, ale celkovou strategii si příliš určovat nemohou. A to platí i pro oblast výzkumu a vývoje. Ten je většinou zadán ze zahraničí a vývojové týmy se jen snaží dostat novou cestou k vytyčenému cíli. Takže si myslím, že příliš svobody pro tvorbu opravdu převratných řešení nemají.

Dalo by se říci, že ač největší firmy nalijí do výzkumu i nižší desítky miliard korun ročně, jsou tyto jejich investice stále omezené. Nikoliv financemi, ale hranicemi, které stanoví vedení ze zahraničí.

Proto se na ně nelze tolik spoléhat a proto by tu měl být větší prostor a podmínky pro růst malých a středních domácích firem, které by tu volnost měly a svým vývojem posouvaly dopředu nejen sebe, ale celou českou ekonomiku.

Pokud peníze vědě seberou, najdou okamžitou úsporu, ale ve výsledku ty peníze nebudou uspořené dobře, protože si zmaříme potenciál růstu a nevymaníme se ze subdodavatelských „okovů“.

■ Měl by se tedy stát více angažovat? Jaké vidíte cesty pro smysluplnou podporu českých firem?

Myslím si, že stát by mohl zesílit důraz na takzvanou nepřímou podporu, do níž spadají například daňové úlevy na výzkum. Ony sice již existují, ale systém byl dlouho velmi nepředvídatelný, protože finanční úřady se k uplatňování daňových odpočtů na výzkum a vývoj nestavěly příliš přívětivě. Firmy se tedy bály sankcí a tyto odpočty spíše neuplatňovaly. Respektive uplatňovaly je zejména firmy pod zahraniční kontrolou, které v rámci svých holdingů neustále optimalizují daňovou zátěž, a i přes riziko zásahu finančního úřadu se jim vyplácelo odpočty uplatňovat. Bylo by tedy dobré, kdyby firmy měly záruku, že mohou tuto možnost bezpečně využívat, protože jediné tak se přestanou ty menší bát.

Určitě by také mělo smysl snížit mzdové náklady na zaměstnance, kteří se výzkumem zabývají. V zahraničí existují funkční schémata, kterými bychom se mohli inspirovat. Například ve Švédsku či Nizozemsku firmy dostávají na výzkumné pracovníky úlevy na odvodech v sociálním zabezpečení. Bud' jej za ně nemusí platit vůbec, nebo v jen v nízké míře, což motivuje k tomu, aby jim výzkumné týmy rostly.

© TC Praha

Ing. Michal Pazour, Ph.D.,

je vedoucím oddělení strategických studií Technologického centra Praha. Specializuje se na hodnocení, analýzu a formulaci výzkumné a inovační politiky. Je autorem řady analytických a strategických studií zpracovaných pro vládu ČR, Evropskou komisi, Evropský parlament či OECD. Profesně se věnuje také foresightu a jeho využití ve strategickém rozhodování ve výzkumu a inovacích. Ve volném čase se věnuje rodině a sportu.

V rámci přímé podpory, kterou stát poskytuje skrze Technologickou agenturu (TA) ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Ministerstvo zemědělství ČR a další, by také mohlo dojít k určitým změnám. Systém je v současnosti až příliš atomizovaný, což znamená, že se podporují malé projekty v řádu jednotek milionů, ale tím se vlastně celková částka směřovaná na podnikový výzkum rozmělní a pak nejsou peníze na složitější projekty. Přímá podpora by tedy měla být více nasměrovaná. Pokud

se rozhodoval, zda konečně po 10 letech šetření pojedu s dětmi na exotickou dovolenou, nebo jim zaplatím kvalitní vzdělání, tak samozřejmě výsledek z hezké dovolené uvidím hned, ale investice do vzdělání přinese své ovoce až za nějaké roky. Třeba tak, že moje děti už budou moci na exotickou dovolenou jet každý rok.

A tohle si lidé, kteří o financích pro vědu a výzkum rozhodují, musejí uvědomit. Pokud peníze vědě seberou, najdou okamžitou úsporu, ale ve výsledku peníze nebudou uspořené dobře, protože si zmaříme potenciál růstu a nevymaníme se ze subdodavatelských „okovů“.

■ Máte přehled o tom, jaká panuje situace ve veřejném sektoru, tedy ve vědě a výzkumu na akademické půdě?

Domnívám se, že i veřejný výzkum je hodně atomizovaný, protože zde máme příliš mnoho institucí. Na různých pracovištích se pak v malých týmech pracuje na podobných věcech, přidaná hodnota takového výzkumu není příliš vysoká a nemá až na výjimky úplně kýžený dopad.

Osobně tedy vidím prostor pro racionalizaci a zefektivnění výzkumu zvětšováním týmů formou slučování institucí, proti čemuž ale bude v akademické sféře odpor. Nicméně si myslím, že tohle je skutečná cesta, protože týmy s větší kritickou masou dokážou poté udělat ve výzkumu větší pokrok.

■ Není rozdrobenost daná tím, že lidé, kteří dělají v akademické sféře výzkum, jsou kvůli nízkému ohodnocení existenčně závislí na grantech?

Na toto se dá nahlížet ze dvou úhlů. Z jedné strany to je přesně tak, jak říkáte, protože mnozí výzkumníci by opravdu bez grantů nedokázali pokrýt ani své životní potřeby. Na druhé straně pak stojí fakt, že z grantů se také dá žít na velmi vysoké noze.

Pokud ale dojde ke změně konceptu, dá se zažádat o velký grant, do nějž se seskupí několik týmů. Všichni tak budou mít přístup k těmto financím rovnoměrněji. Zároveň nebudou oddělené, někdy až zbyteč-

ně pracovat na malém projektu a nebudou tak ředit omezené finance, které do veřejného výzkumu proudí.

■ Když jsme u veřejného výzkumu, myslíte si, že mají české vysoké školy takovou úroveň, aby mohly generovat lidi, kteří dokážou uspět v rámci světového výzkumu, respektive přinášet opravdu skvělé inovativní výsledky?

Myslím si, že ano, a to z hlediska systému vysokých škol i z hlediska lidského potenciálu. Umíme dělat kvalitní výzkum a přenášet jej do praxe.

Je však trochu škoda, že u nás v akademické sféře, a to platí o vysokých školách i ústavech Akademie věd ČR, panuje jistá uzavřenost pro získávání kvalitních výzkumníků ze zahraničí. Je to asi trochu zakořeněné v myšlení, protože mnozí lidé, kteří v těchto institucích pracují, mají dojem, že otevřenost se rovná kritice. Do jisté míry by se dalo říci, že oni si tam svou kariéru oddřeli poctivým, roky trvajícím výzkumem a teď nechtějí, aby přišel někdo z venku a říkal jim, co je třeba změnit.

Ale je nutno říci i to, že některé instituce už se otevírají, a naopak tuto novou krev vítají. Což se samozřejmě pozitivně odráží na výsledcích jejich týmů.

■ Jak zajistit syntézu akademické sféry a průmyslu tak, aby Česko mohlo směřovat ke znalostní ekonomice?

Krásným příkladem toho, jak se může propojit soukromý a akademický sektor, je CIIRC ČVUT, kde probíhá aplikovaný výzkum a institut na něm velmi úspěšně spolupracuje s mnoha firmami.

Také platí, že když mají firmy s vysokými školami společné projekty podpořené TA ČR, tak studenti už po čase vědí, jaký výzkum je pro danou firmu potřebný, a na to se zaměří. Pracují tak v podstatě pro firmu, ale stále mají za zády svou alma mater.

Hodně inspirativní model mají také v Dánsku, kde do průmyslu zapojují doktorandy programem Industrial Ph.D. Student dělá doktorát napůl ve firmě a napůl stále ve škole. V praxi to vypadá třeba tak,

že individuálně pracují na projektu pro firmu, ale mají zázemí na vysoké škole.

Musím se však vrátit k tomu, o čem jsem mluvil na začátku. Touha po skutečném a k transformaci vedoucím vývoji a výzkumu je v českých firmách zatím stále spíše okrajová. A i když mnohde určitá spolupráce probíhá, docela často se stává, že se nepotkávají vzájemné představy. A právě to se musí změnit tak, aby firmy mohly využít potenciál vysokých škol naplno.

■ Co se tedy musí stát, aby do toho firmy mohly, obrazně řečeno, šlápnout?

Musejí se přestat bát a musejí si uvědomit, že investice do výzkumu a vývoje jsou klíčem k úspěchu.

Možná se dostanu trochu na tenký led, ale já se domnívám, že tato „obava z úspěchu“ je stále ještě důsledkem toho téměř padesátiletého přerušení rozvoje naší ekonomiky a zároveň systematického ničení individuality a kreativního myšlení. I moje generace je tím do jisté míry poznamenána a má mentální nastavení takové, že nejlepší je nevyčuhovat z řady a zůstat průměrný. Do firem se toto myšlení přenáší tak, že ony zkrátka nemají zájem se rozvíjet, protože mají své jistě.

Druhou věcí je, že máme kolektivní zkušenost z 90. let, kdy se slovo podnikatel stalo skoro synonymem pro zloděje, a mnozí lidé si stále myslí, že ti, kteří jsou úspěšní, se ke svým penězům dostali nekalou cestou. To může snahu o změnu strategie firmy vyloženě znechutit.

Ale abych nebyl pouze negativní: jsem moc rád, že generace dnešních studentů a absolventů už se na svět dívá jinak a má chuť se prosadit. Jsou odvážní, mají větší sebevědomí a nebojí se zakládat firmy, v nichž poté pracují na špičkových produktech. Ty navíc ještě dokážou dobře prodat. A čím více takových lidí bude, tím rychleji se podaří to, po čem ve svých analýzách voláme nejen my, ale Hospodářská komora. Staneme se znalostní ekonomikou produkující výrobky s vysokou přidanou hodnotou.

Kristina Kadlas Blümelová